

HRVATSKO
NARODNO
KAZALIŠTE
U ZAGREBU

HRVATSKO
NARODNO
KAZALIŠTE
**IVANA PL.
ZAJCA**
RIJEKA

162. SEZONA
2022. / 2023.

Koprodukcija u sklopu K-HNK konzorcij hrvatskih narodnih kazališta
Koprodukcija HNK u Zagrebu i HNK Ivana pl. Zajca Rijeka

ARAM HAČATURJAN

SPARTAK

Balet u dva čina

Libreto prema istoimenom romanu Rafaella Giovagnolija
Jiří Bubeníček, Nadina Bubeníček Cojocar

Koreograf, autor glazbene strukture **Jiří Bubeníček**
Dirigent **Valentin Egel**
Dramaturgija, režija **Jiří Bubeníček, Nadina Bubeníček Cojocar**
Scenograf **Dario Gessati**
Kostimografkinja, asistentica koreografa **Nadina Bubeníček Cojocar**
Oblikovatelji svjetla **Deni Šesnić, Jiří Bubeníček**
Video projekcije **Fanni Tutek-Hajnal**
Asistent dirigenta **Vjekoslav Babić**
Asistentica scenografa **Eleonora Ticca**
Asistentica kostimografkinje **Ana Trišler**
Baletni majstori **Milka Bartolović, Irena Pasarić, Pavla Pečušak,**
Andrej Barbanov
Izrada kostimske rekvizite **Manuela Breko**

Uz dopuštenje Musikverlag Hans Sikorski GmbH, Berlin

Praizvedba 27. prosinca 1956. u Sankt Peterburgu
Premijera ove izvedbe 27. siječnja 2023.

OSOBE

GLADIJATORI

Spartak **Takuya Sumitomo / Taiguara Goulart**
Enomaj **Taiguara Goulart / Kornel Palinko**
Artoriks **Yuho Yoshioka / Simon Yoshida**
Mirza **Atina Tanović / Saya Ikegami**
Gladijatori **Mario Diligente, Adam Harris, Drew Jackson,**
Balint Rauscher, Arnau Velazquez Rodriguez, Simon Yoshida /
Kornel Palinko

RIMLJANI

Valerija **Natalia Kosovac / Anamarija Marković / Miruna Miciu**
Eutibid **Rieka Suzuki / Iva Vitić Gameiro**
Messala **Pavel Savin / Vid Vugrinec**
Marko Licinije Kras **Guilherme Gameiro Alves / Simon Yoshida**
Metrobije **Raffaele Diligente / Taiguara Goulart / Drew Jackson**
Sula **Domagoj Vrbljanin / Filip Filipović**
Katilina **George Stanciu / Dan Rus**
Rimljanke **Saya Ikegami, Anamarija Marković, Asuka Maruo /**
Mutsumi Matsuhisa, Rieka Suzuki
Akrobati u Saturnalijama **Anamarija Marković, Asuka Maruo,**
Mutsumi Matsuhisa, Taiguara Goulart, Vid Vugrinec, Yuho Yoshioka
/ Rieka Suzuki
Faun **Mario Diligente / Drew Jackson**
Harfistica **Lucija Radić / Lada Rora**
Glumac u Luperkalijama **Vid Vugrinec / Drew Jackson**
Postumija **Nela Čorko / Dora Soldo**
Bijeli Konj **Ozana Mirković Blokar / Lada Rora**
Robovlasnik **Ovidiu Muscalu / Kornel Palinko**
Lutacije Monocula **Dunja Novković / Tihana Trupeljak Bujanić**

Duhovi smrti Dora Blaić, Saya Ikegami, Dora Kovač,
Ozana Mirković Blokar, Lucija Radić, Cristiana Rotolo,
Valentina Štrok, Helena Troha, Adam Harris, Balint Rauscher,
Arnau Velazquez Rodriguez, Dan Rus, Vid Vugrinec, Simon Yoshida
/ Lada Rora, Pavel Savin

Robinje u taverni Dora Blaić, Dora Kovač, Mutsumi Matsuhisa,
Lada Rora, Helena Troha / Ozana Mirković Blokar

Nimfe Dora Kovač, Valentina Štrok, Helena Troha / Dora Blaić,
Ozana Mirković Blokar, Cristiana Rotolo

Senat Hyuma Gokan, Kornel Palinko, Dan Rus, George Stanciu
/ Siniša Bosnar, Ovidiu Muscalu

Plebejci u taverni Saya Ikegami, Sanda Miš, Lucija Radić,
Cristiana Rotolo, Valentina Štrok, Mario Diligente, Vid Vugrinec
/ Tatjana Andročec, Ozana Mirković Blokar, Hyuma Gokan,
Drew Jackson

Robovi Tatjana Andročec, Danijela Batur, Dora Blaić,
Saya Ikegami, Dora Kovač, Mutsumi Matsuhisa, Ozana Mirković
Blokar, Sanda Miš, Lada Rora, Cristiana Rotolo, Valentina Štrok,
Helena Troha, Danijela Zobundija, Dunja Zoričić, Siniša Bosnar,
Filip Filipović, Andrija Palada, Domagoj Vrbljanin
/ Anamarija Marković, Lucija Radić

Parovi u Luperkalijama Saya Ikegami, Dora Kovač, Asuka Maruo,
Mutsumi Matsuhisa, Valentina Štrok, Helena Troha, Hyuma Gokan,
Arnau Velazquez Rodriguez, Dan Rus, Pavel Savin, George Stanciu,
Vid Vugrinec / Anamarija Marković, Ozana Mirković Blokar,
Cristiana Rotolo, Drew Jackson, Ovidiu Muscalu

Rimska vojska Ozana Mirković Blokar, Lada Rora, Danijela
Zobundija, Siniša Bosnar, Filip Filipović, Hyuma Gokan, Andrija
Palada, Kornel Palinko, Dan Rus, Vid Vugrinec / Tatjana Andročec,
Dunja Novković, Tihana Trupeljak Bujanić, Dunja Zoričić

Plesači u Saturnalijama Dora Blaić, Saya Ikegami, Dora Kovač,
Anamarija Marković, Asuka Maruo, Mutsumi Matsuhisa, Ozana
Mirković Blokar, Lucija Radić, Lada Rora, Cristiana Rotolo, Valentina
Štrok, Helena Troha, Mario Diligente, Hyuma Gokan, Kornel Palinko,
Dan Rus, George Stanciu, Vid Vugrinec

Brodovi Danijela Batur, Dora Blaić, Saya Ikegami, Dora Kovač,
Mutsumi Matsuhisa, Lucija Radić, Lada Rora, Cristiana Rotolo,
Valentina Štrok, Helena Troha, Dunja Zoričić / Tatjana Andročec,
Sanda Miš, Dunja Novković, Tihana Trupeljak Bujanić
Maske u Saturnalijama Tatjana Andročec, Danijela Batur,
Dunja Novković, Danijela Zobundija, Domagoj Vrbljanin /
Sanda Miš, Tihana Trupeljak Bujanić
Hodač na štulama Kornel Palinko
Statisti Bartol Bezjak, Andrej Drenski, Ante Dujmović,
Tin Markovčić, Karlo Žganec

OPERNI ZBOR

Zborovođa Luka Vukšić

Soprani Marijana Cirkveni, Kristina Anđelka Đopar,

Nadežda Jonke, Iva Juras, Maja Mejovšek, Henrietta Zajec

Altī Blaženka Babić, Graziella Bracuti, Franica Gašparđi,

Marija Posavac, Naila Selimović, Katarina Tomaš

ORKESTAR OPERE HRVATSKOGA NARODNOG

KAZALIŠTA U ZAGREBU

Koncertne majstorice Vlatka Peljhan, Mojca Ramušćak

Glazbena voditeljica Ljudmila Šumarova

Inspicijentica Snježana Marasović

Zahvaljujemo Zagrebačkom kazalištu lutaka na posudbi lutke psa.

Draga publiko,

Kada mi je bilo ponuđeno da koreografiram balet *Spartak*, započeo sam, kao i obično, istraživati materijale o toj tematici. Pročitao sam povijesni roman talijanskog pisca Rafaella Giovagnolija, iz 1874. godine. Središnji junak je gladijator Spartak, stvarna osoba koja je živjela oko 71. g. pr. n. e. Bio je bivši gladijator i vrstan vojskovođa koji je poveo ustanak protiv ugnjetavanja i društvene nepravde, boreći se za jednakost među ljudima. U to doba robovlasnici su svoje robove mogli mučiti, ozlijediti ili čak ubiti bez ikakve odgovornosti. Spartakova vojska je bila pobijedena od rimskih legija pod vodstvom Krasa i svi preživjeli, njih 6,000 bili su razapeti uzduž Appianske ceste.

Čitajući knjigu iznenadilo me, zapravo, koliko različitih likova ima u romanu s nekoliko paralelnih priča. Naime, baletni libreto *Spartaka*, koji sam poznao, nije bio toliko bogat radnjom i likovima. Nakon što sam pročitao cijeli roman, koji me duboko dirnuo, bio sam svjestan da želim koreografirati balet koji će mnogo vjernije slijediti napisano djelo.

Počeo sam raditi sa svojom suprugom i kostimografinjom Nadinom Cojocar, na dramaturgiji predstave. Među više od 600 stranica knjige pomno smo odabrali najvažnije prizore koji će vjerno slijediti tijek priče romana Rafaella Givagnolija. U njima će se pojaviti iste osobe kao i u romanu, a priča će biti vjernija ishodišnom djelu. Tako je nastao potpuno novi libreto. Ovo je nov pristup koji se ne temelji toliko na pokazivačkoj strukturi predstave koliko na ponovo ispričanoj i kazališno strukturiranoj priči. Naš novi libreto potaknuo me da svježim pogledom pristupim glazbi Hačaturijana. Zaljubio sam se u nju i strukturirao je tako da slijedi novi tijek radnje. Glazba je sada potpuno drukčije organizirana te prati novu liniju priče, oslikavajući pobunu gladijatora u prvom stoljeću prije nove ere i predstavljajući likove s njihovim intimnim pričama. Spartak ovdje nije prikazan samo kao junak, on je i duboko humana osoba sa svim vrlinama i manama, sumnjama i ljubavlju prema voljenoj Valeriji.

Kako bih približio ovu priču današnjem gledatelju odabrao sam tehniku koja se temelji na klasičnom baletu inkorporirajući u nju suvremeni pokret tijela. Zajedno s Dariom Gessatijem, scenografom, Nadinom Cojocar, kostimografinjom i glazbom Arama Hačaturjana nadam se da ćete uživati u ovom novom djelu isto onoliko koliko sam ja uživao stvarajući ga s divnim plesačima Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu.

JIŘÍ BUBENÍČEK

Natalia Kosovac

ARAM HAČATURJAN

Aram Iljič Hačaturjan, armensko ruski skladatelj i dirigent, rođen je u Tbilisiju u Gruziji 1903.godine. Preselio se u Moskvu 1921., kako bi se pridružio svom najstarijem bratu Surenu, koji je u Moskvi radio u MHAT-u. Upisao je *Gnessinov glazbeni insitut*, iako nije imao nikakvo glazbeno obrazovanje. Pokazavši veliki glazbeni talent Hačaturjan nastavlja sa studijem na Moskovskom konzervatoriju u klasi Nikolaja Mijakovskija, dok je orkestraciju studirao u klasi Sergeja Vasilenka. Diplomirao je 1934.godine. Njegova *Prva simfonija*, koju je napisao kao svoj diplomski rad, temeljila se na armenskoj narodnoj glazbi i njome

je privukao veliku pažnju poznatih dirigenata. Često su je izvodili najbolji sovjetski orkestri, a divio joj se i drugi veliki ruski kompozitor Dimitrij Dimitrijevič Šostakovič. Njegova se karijera nastavila *Klavirskim koncertom*(1936.) kojim je postigao veliki uspjeh, ne samo u Sovjetskom savezu, nego i u inozemstvu. Karijeru nastavlja uspješnim *Violinskim koncertom* (1940.) i *Cello koncertom* (1946.) Njegov *Violinski koncert* ostvario je međunarodni uspjeh, a na praizvedbi ga je svirao čuveni violonist David Ojstrah. Tih je godina Hačaturjan bio na važnim pozicijama u Savezu skladatelja. Koristio je svoju poziciju u tom savezu uvelike utječući na razvoj glazbe u Sovjetskom savezu, i to ne samo u centrima poput Moskve ili Lenjingrada, nego i u svim udaljenim krajevima. Godine uoči Drugog svjetskog rata su bile veoma plodne za Hačaturjana. 1939. putuje u Armeniju, gdje ostaje šest mjeseci kako bi proučavao tamošnji glazbeni folklor i tradicionalnu plesnu glazbu. Boravak u Armeniji sam opisuje kao drugi konzervatorij. Tijekom rata, 1942. sklada svoj prvi slavni balet *Gajana*. Praizveo ga je

balet *Kirov teatra* (današnji Marijinski teatar) u Permu, gdje se sklonio Lenjingradski balet, dok je sam grad bio pod njemačkom opsadom. Postigao je veliki uspjeh koji mu je donio drugu *Staljinovu nagradu*. Svoju *Drugu simfoniju* (1943.) piše povodom 25 godišnjice Oktobarske revolucije, a iste godine sklada i scensku glazbu za dramski komad *Maskarada*, velikoga ruskog pjesnika i dramatičara Mihaila Jurjeviča Ljermontova. Oba djela su postigla velik uspjeh uz veliku pohvalu Dimitrija Dimitrijeviča Šostakoviča. U tim godinama Hačaturjan sklada i himnu republike Armenije.

Nakon rata, sredinom 1948. Agitprop koji je pod vlašću Andreja Ždanova izdaje dokument kojim proziva sve velike domaće skladatelje od Šostakoviča, Prokofjeva, Hačaturjana, Kabalevskog do Šebalina i Mijaskovskija, nazivajući ih buržoaskim elementima koji se dodvoravaju Zapadu. Hačaturjan je bio prisiljen objaviti javnu ispriku i za kaznu je poslan u Armeniju, a njegova djela su bila cenzurirana. No, ubrzo je rehabilitiran zahvaljujući glazbi za film *Vladimir Iljič Lenjin*, biografiju sovjetskoga revolucionarnog vođe.

Pedestih godina prošlog stoljeća Hačaturjan započinje dirigitirati i podučavati kompoziciju na Genssinovom institutu i kasnije i na Moskovskom konzervatoriju. Istodobno započinje skladati glazbu za cjelovečernji balet *Spartak* (1950. - 1954.) Postaje je zaslužni umjetnik Sovjetskog Saveza 1954. godine. Čim je dovršio *Spartaka* više se posvetio dirigiranju, podučavanju i putovanjima. Često je boravio u Latinskoj Americi, održavao koncerte širom svijeta, među ostalim i u zemljama Istočnog bloka i zapadnim zemljama poput Italije, Velike Britanije, SAD itd. Iako je autor mnogih skladbi, simfonija i koncerata, njegova najpoznatija i najpopularnija glazba je ona baletna. Napisao je skladbu za tri baleta. Prvi je bio naslovljen *Sreća*, drugi *Gajana*, a treći *Spartak*, koji su mu pribavili svjetsku slavu i besmrtnost. Hačaturjan je bio pod velikim utjecajem skupljača folkloru i muzikologa Komitasa i skladatelja Aleksandra Spendrijana i Romanosa Melkijana. Tijekom svojih studija Hačaturjan je transkribirao mnoge armenske, ruske, mađarske, turske, kurdske i mnoge druge narodne skladbe. Upotrebljavao je glazbene folklorne motive s Kavkaza, Gruzije, Ukrajine i Poljske. Ruski muzikolozi smještaju Hačaturjana među skladatelje koji slijede rusku

klasičnu tradiciju. On je u dvadeseto stoljeće unio šaroliko bogatstvo folkora po uzoru na svoje velike prethodnike poput Rimski-Korsakova, Čajkovskog, Borodina. No, njegov kulturni indentitet i rigorozna škola komponiranja u svim glazbenim žanrovima omogućila mu je da uđe duboko u bit glazbe Istoka i Kavkaza. Nikad se nije odvojio od tradicije ruske glazbe te je postao je glasnogovornik kulture Istoka Sovjetskog saveza, objedinjujući brojne različite tradicije u velika djela. Njegov utjecaj se nije ograničio samo na Sovjetski savez. Njegova djela se konstantno izvode na svim svjetskim koncertnim podijima, a brojni glazbenici od Armenaca, Izraelaca do Gruzijaca i Rumunja su bili pod njegovim utjecajem. Hačaturjan je općenito smatran za vodećeg skladatelja Sovjetskog saveza, uz Šostakoviča i Prokofjeva. Njegovo armensko podrijetlo i sovjetsko školovanje stvorili su snažan simbol Sovjetskog glazbenog establišmenta i ideal multinacionalnog kulturnog identiteta SSSR-a. No, uza sve to, Hačaturjan se i danas smatra jednim od skladateljskih genija dvadesetog stoljeća čija djela i dalje zadivljuju i očaravaju generacije izvođača i publike.

Raffaele Diligente, Rieka Suzuki, Takuya Sumitomo, Mario Diligente

SPARTAK NASTANAK BALETA

Aram Hačaturjan je skladao balet *Spartak* 1954. godine i za to djelo je dobio *Lenjinovu nagradu*, a libreto temeljen na istoimenom romanu Rafaella Giovagnolija napisao je Jurij Grigorovič.

Koreograf praizvedbe iz 1956. u *Kirov* kazalištu u Sankt Petersburgu (današnji *Marijinski teatar*) je bio Leonid Jakobson, i taj je balet ostao na repertoaru dugi niz godina, no veliki uspjeh je postigao tek nakon što je Jakobson napustio konvencionalnu baletnu tehniku na špicama. Isti koreograf je promijenio koreografiju za *Boljšoj teatar* u Moskvi 1962. prije gostovanja u New Yorku. No, najveći uspjeh balet doživljava u koreografiji Jurija Grigoroviča iz 1968. u *Boljšoj teatru* u Moskvi.

Pišući glazbu za taj balet Hačaturjan naglašava kako je on to djelo shvatio kao *monumentalnu fresku u kojoj se dočarava golema pobuna robova u ime ljudskih prava... Kada sam skladao glazbu za Spartaka pokušao sam prikazati atmosferu starog Rima i tako približiti svima slike daleke prošlosti, i nikada nisam prestao osjećati duhovnu povezanost sa Spartakom i u sadašnjosti.*

Nakon praizvedbe baleta Hačaturjan je 1955. godine adaptirao svoju glazbu u četiri orkestralne suite koje su pronijele slavu tog baleta širom svijeta i često se izvode na koncertnim podijima na svim kontinentima.

Ansambl Baleta

NEKI VAŽNIJI LIKOVI U ROMANU RAFAELLA GIOVAGNOLIJA

Spartak rođen oko III. g. prije nove ere – 71.g. prije nove ere; *Bio je 30 godina star, rodom iz Trakije na istoku balkanskog poluotoka (današnjoj Grčkoj i Bugarskoj). Njegovo tijelo je bilo harmonično i divno građeno, bio je nevjerojatno hrabar, plement, velikodušan, s nekakvom melankoličnom dobrotom, ali kad god bi se borio bio je pravi vrag. Izvrstan gladijator, nikad ozlijeđen i sjajan vojskovođa.*

Valerija Messala – supruga rimskog diktatora Lucija Kornelija Sule; *nesvakidanišnje ljepote, vitka, nježnih ramena i crnih očiju.* Tajno zaljubljena u Spartaka. Kasnije imaju kćer Postumiju.

Eutibida – *velika ljepotica, 24 godine, zavodljiva djevojka, rimska kurtizana.* Zaljubljuje se u Spartaka. Spletkama uništava sve izgleda za pobjedu pobunjeničke vojske u ratu protiv rimske države.

Enomaj, galskog podrijetla, postao je jedan od vođa pobunjenika. Zaljubljuje se u Eutibidu, ona ga prevare, a on pogiba u bitki.

Artoriks, mladi, vješti gladijator iz Galije, najbolji Spartakov prijatelj, koji ga je postavio za jednog od zapovjednika dijela njegove vojske. Zaljubljuje se u Mirzu, Spartakovu sestru.

Mirza, Spartakova sestra, ropkinja i prostitutka. Nakon što ju je otkupila Valerija radi u Sulinoj kući kao osobne sluškinja njegove žene. Poslije se pridružuje pobunjenicima i zaljubljuje se u Artoriksa da bi zajedno umrli na bojnopolju.

Lucije Segije Katilina, rimski političar i vojnik. Najpoznatiji je po organiziranju urote, propalom pokušaju nasilnog preuzimanja vlasti u rimskoj državi. Želio se pridružiti Spartaku i pobunjenicima, no kasnije se predomislio.

Lucije Kornelije Sula Feliks, strah i trepet Rima. Vladar Italije. Iako se odrekao diktature, i dalje je o svemu odlučivao. Zgodan, no, odbojnog lica. Bio je bolestan, imao je nekakav osip i ožiljke po licu i tijelu.

Metrobije, glumac u starom Rimu. Govorkalo se da je bio Sulin ljubavnik.

Hortenzije Messala, rimski političar, rođak Valerije Massale. Vodio bitke s pobunjenicima.

Marko Licinije Kras, rimski general i državnik. *Neopisivo bogat, pohlepan, amiciozan. Mršabog lica, oštri crta, isturene brade, zelenih očiju. Vrlo utjecajan i cijenjen. Uspio je ugušiti pobunu robova.*

Mario Diligente, Adam Harris, Takuya Sumitomo, Drew Jackson

SPARTAK POVIJESNA OSOBA

Spartak, latinski Spartacus, bio je znameniti tračanski gladijator i vođa ustanka gladijatora i rimskih robova protiv Rimske Republike, poznatog i kao *Treći robovski rat*. Spartak je rođen oko III. g. pr. n. e., u Trakiji, današnjoj grčkoj pokrajini (manji dio Trakije je u današnjoj Bugarskoj), vjerojatno kao pripadnik plemena Medi koji su živjeli na granici Rimske republike.

Apijan iz Aleksandrije navodi kako je Spartak kao mladić bio na silu odveden u rimsku vojsku, odakle je dezertirao i pridružio se pobunjenim snagama Trakije. Publije Anije Flor govori kako je nakon nekoliko godina bezuspješne borbe protiv rimskih legija bio uhvaćen i poslan u kažnjenički logor, no zbog svoje fizičke snage je bio obučen za gladijatora.

Plutarh navodi kako je s njim zarobljena i njegova supruga, proročica plemena Medi. U gladijatorskoj školi pokraj grada Capue, koja je pripadala Lentulusu Batiatusu, Spartak je postao teško oklopljeni borac *murmilo*.

Godine 73. g.pr. n. e. Spartak je poveo gladijatore, njih sedamdesetak, u bijeg i to tako što su prvo zauzeli kuhinju, a onda kuhinjskim priborom osvojili oružarnicu. Oslobođeni robovi za vođe su izabrali Spartaka, zajedno s dva galska roba, Kriksom i Enomajem. Bijeg robova prerastao je u pravi ustanak, nakon što su robovi poharali područje Capue i porazili rimske legije, dok se naposljetku nisu povukli na lakše branjivo područje na obroncima planine Vezuv iznad današnjeg Napulja. Ustanak, poznat kao *Treći robovski rat* ili *Spartakov rat* trajao je oko dvije godine i pol (73.-71. g. pr. n.e.) i poprilično je uzdrmao Rimsku Republiku. U početku neorganizirana skupina gladijatora u nekoliko je mjeseci prerasla u solidno organiziranu vojsku od oko 70.000 ljudi, što robova, što slobodnih rimskih građana, muškaraca i žena, i mladih i starih. Većinu Spartakove vojske su sačinjavali robovi- Gali, Grci, Iliri, a manji dio slobodni građani Rima nezadovoljni prilikama u državi. Gladijatora je u vojsci bio relativno malen broj, oko 2000, no oni su se jedini mogli suprotstaviti rimskim legijama. U proljeće 72.g.pr.n.e. ustanici su se počeli kretati prema sjeveru, te je Rimski Senat poslao dvije vojske pod vodstvom dvojice konzula-Lucija Publikola i Gneja

Kornelija Lentula Klodijana. Iako je Gelijski izvojevao jednu pobjedu, Spartak je uništio Lentulove legije, a poslije i Galijske snage. Vjeruje se da je Spartak pobijedio oko 18000 rimskih vojnika, napavši ih iznenada, u zoru, pregazivši ih bez milosti. Nakon ovih uspjeha Spartak je planirao napuštanje rimskog područja i odlazak u slobodni dio Trakije, a potom na područje Cicilije (Mala Azija). No, vojska se razdijelila: Gali, njih oko 20 000 izabrali su pljačku i razaranje rimskih područja, dok se Spartak s otprilike 50 000 vojnika zaputio prema Brindisiju odakle je trebao s brodovima tamošnjih gusara prevesti vojsku robova u slobodu, na Siciliju. Senat je u panici ponudio Marku Liciniju Krasu, svom najbogatijem i najuljecajnijem građaninu, svu vlast ako riješi probunu robova. Stavljeno mu je na raspolaganje osam rimskih legija s oko 40 000 vojnika. Kada je Spartak, iz nepoznatih razloga, krenuo iz južne Italije prema sjeveru, početkom 71. g. pr. n. e.

Kras šalje na njega 6 legija, a ostale dvije su trebali opkoliti Spartaka. Iako je Kras bio uspješan, Spartakova vojska nije bila uništena i ulogorila se kod Mesinskog tjesnaca između kopna i Sicilije. Plutarh navodi kako je Spartak pregovarao s tamošnjim gusarima o prijevozu vojske od 2000 ustanika na Siciliju, odakle je namjeravao nastaviti ustanak i opskrbiti se pojačanjima. No, nakon što su uzeli novac, gusari su prevarili Spartaka; pretpostavlja se da ih je Rim podmitio. Tako je Spartaku preostalo da se probije iz opsade i krene prema Rimu s namjerom da ga i osvoji. Senat je tada pozvao Gneja Pompeja Velikog iz Španjolske da sa svojim legijama s oko 21000 vojnika pođe na jug i uništi vojsku robova. No, u međuvremenu je došlo do daljnjeg raslojavanja robovske vojske, pa se jedna veća skupina, njih oko 15 000 odlučila za proboj kroz planinsko područje Peteliadanašnji Stromboli. Spartak je sa svojim snagama bio nadomak Lukanije i sve svoje snage je rasporedio za sukob sa Krasom, ali vrijeme dolaska Pompeja nije mogao točno predvidjeti. Tijek bitke je bio neizvjestan, no dolaskom Pompejevih snaga, robovska vojska je bila pobijedena, a Spartak ubijen. Apijan navodi kako njegovo tijelo nije pronađeno. U ustanku je bio ubijeno oko 55000 robova, a oni zarobljeni, njih oko 6000, bili su razapeti na cesti Via Apia koja je vodila prema prijestolnici kao upozorenje svima koji se drznu dizati bune protiv Rima.

Ozana Mirković-Blokar

MANJE POZNATI POJMOVI IZ ANTIČKOG RIMA

CORNU je stari puhaći instrument, dugačak oko tri metra u obliku slova *G*: neki primjerci su sačuvani u ruševinama grada Pompeja. Rimljani su koristili taj rog za komunikaciju među vojnim jedinicama i tijekom rimskih svečanosti kojima su pratili umjetničke izvedbe i borbe gladijatora u areni.

LUPERKALIJE su pastoralni festival u starom Rimu koji se održavao svake godine u veljači i to 15. veljače. Tada bi se grad pročišćavao, promovirajući zdravlje i plodnost. Svečanosti su bile poznate i kao Februarski dani, prema glazbenim instrumentima korištenim u pročišćavanju zvanim *februa*.

SATURNALIJE starorimski festival i praznik u čast boga Saturna, održavao se 17. prosinca Julijanskog kalendara. Kasnije se trajanje produžilo do 23. prosinca. Praznik je započinjao prinošenjem žrtve bogu Saturnu u njegovom hranu, na rimskom Forumu, slijedio je javni banquet, popraćen darivanjem, stalnim yabavama i karnevalskom atmosferom u kojoj su se obrnule društvene uloge: kockanje je bilo dopušteno, gospodari su služili robove. Obično se proglašavao i *Kralj Saturnalija* koji je naređivao prisutnima kako se trebaju ponašati, a cijela njegova vladavina je obilježena zabavama i radovanjem. Smatra se da su Saturnalije prethodnica karnevalima širom Europe.

CIRCUS MAXIMUS je starorimsko trkalište i mjesto zabave u Rimu. Bilo je dugačko 621 metar, a široko 118 metara, s najvećim kapacitetom od 150 000 gledatelja. Postalo je uzor svim budućim trkalištima u rimskom carstvu. U njemu su se održavale razne proslave, vjerske svečanosti, kao i utrke kočija. Danas je javni park, u kojem se ljeti održavaju brojni umjetnički programi za mlade.

TAVERNA je bila vrsta dućana ili zalogajnice u starom Rimu, smještene u prizemlju kuće, koja se nalazila unutar natkrivene tržnice.

Najpoznatija tržnica je ona Trajanova u Rimu. U njima se prodavala hrana, piće i kruh.

RIMSKA LEGIJA osnovna vojna jedinica rimske vojske. Veličina je varirala od 4200 legionara i 300 konjanika u vremenu Rimske Republike do 5200 legionara i 400 konjanika u doba carstva. Smatra se da je Rim ukupno formirao nekoliko stotina legija. Svaki legionar je bio opremljen oklopom i svi su bili fleksibilni, ali i otporni, nosili su i štit, vojnički opasač i šljem koji je štitio glavu, vrat i uši. Na nogama su nosili sandale, a crvene tunike su bile karakteristične za sve vojnike. Za napad su koristili mač (dugačak oko 50 cm), koplje i bodež.

RIMSKI SENAT je bilo glavno upravno vijeće Rimske Republike i Rimskog Carstva. Riječ *senatus* potječe od latinske riječi *senex* koja označava straca ili starijeg, tako da je senat zapravo etimološki bilo vijeće starijih. Senat je bio značajni autoritet u rimskoj politici: slao je i primao veleposlanike, imenovao državne službenike i guvernere provincija, provodio ratove, izdavao novac, imenovao konzule i diktatore itd.

RIMSKI PATRICIJI su uživali povlastice i zauzimali su sve poslove u državnoj upravi. Nekoliko patricijskih obitelji je činilo rod, deset rodova bratstvo ili kuriju, a deset kurija pleme ili tribu. Ukupno su bila tri plemena. Starješine patricijskih rodova su sačinjavali senat. Svi odrasli muškarci su dolazili na kurijske skupštine gdje su odlučivali o najvažnim državnim pitanjima. Brak između plebejaca i patricija bio je zabranjen.

RIMSKA KURTIZANE prostitucija je u starom Rimu bila dopuštena i zakonita. U starom Rimu ljudi iz najviših slojeva društva su mogli slobodno uživati u uslugama prostitutki oba spola bez straha od moralnog prijezira. Većina kurtizana su bile ropkinje ili oslobođenice. U rimskoj književnosti često se spominju prostitutke koje su stekle ugled svojim dobrotvornim ili rodoljubnim djelima. Prostitutke koje su opsluživale bogatu klijentelu zvale su se *hetere*, i nije ih bilo malo. Neke od kurtizana su se bavile i glumom i drugim izvođačkim vještinama.

Cristiana Rotolo, Mutsumi Matsuhisa, Dora Blaić, Valentina Štrok

INTERVJU

Dobro došli u Zagreb! Zahvaljujem na materijalima o baletu *Spartak*. Iz njih je vidljivo da stvarate ovaj balet a da ne slijedite ruski libreto iz doba praizvedbe. Vi organizirate glazbeni materijal Hačaturjana na nov način. Koristite li možda orkestralnu suitu Hačaturjana, nastalu nakon praizvedbe baleta ili ne?

Ne, ne koristim suitu. Upotrebljavam Hačaturjanovu glazbu za taj balet, ali na nov način. Prvo sam pročitao knjigu i shvatio koliko je zadivljujući taj roman talijanskog piosca Rafaella Giovagnolija. Ruski libretisti nisu točno slijedili priču romana. Tako sam počeo pripremati balet pročitavši 600 stranica romana. Onda sam napisao skraćenu verziju od sto stranica. Potom sam ponovo skratio sve nekoliko puta, da bi na kraju dobio sinopsis od nekoliko stranica. Nakon što sam završio rad na libretu, posegnuo sam za glazbom Hačaturjana, za svom glazbom, koja traje otprilike četiri sata i počeo slagati pojedine dijelove: ovo je dobro za ovu scenu, ona glazba za onu i tako redom. Naravno da će i partitura biti nova i za orkestar. Na kraju smo, Nadina i ja stvorili djelo koje se temlji na novom libretu kao i na novoj glazbenoj strukturi i mi smo vrlo ponosni, a trebate biti ponosni i vi, jer se do sada tako nešto nije napravilo. Moja supruga Nadine mi uvelike pomaže, ona je moj umjetnički suradnik u ovoj predstavi. Ne samo da je autorica kostima za ovaj balet, nego je i moja pomoćnica koja je sudjelovala i u dramaturškom oblikovanju predstave. Njezin doprinos je dosita velik zato jer je ona osoba koja mi pomaže u pronalaženju najboljih rješenja u pojedinim scenama.

U Hrvatskom narodnom kazaklištu u Zagrebu nikada do sada nije izvođen balet *Spartak*, tako da je ova produkcija za nas veoma važna, slažete li se?

Želim naglasiti da je riječ o novom libretu i drukčije strukturiranoj glazbi. Moj cilj je, s obzirom da smo u dvadeset i prvom stoljeću, biti svjestan sadašnjeg trenutka, pa se tako u ovom baletu kombiniraju različiti stilovi: balet na špicama i moderni pokret, ne razdvajam ih.

Za neke likove koristim, naročito za one iz elegnatnog rimskog visokog društva koristim ples na špici za žene, za neke druge, poput gladijatora i robova ne koristim špicu nego plesnu tehniku bližu podu, težište tijela je nisko. Ovo je prvi put da kombiniramo dvije različite tehnike plesa.

Dakle, vi kreirate stil plesanja za svaki lik?

Ne, nije tako. Ovaj balet vuče korijene iz neoklasičnoga baletnog stila i suvremene tehnike plesa. To je stil kojeg sam razvijao tijekom dugog niza godina i temeljen je na mom iskustvu. Kao što sam već naveo, plesači koji plešu likove Rimljana su drugačiji u pokretima i tijelima od roba ili gladijatora. Nastojim pronaći najbolji plesni izraz za svaki pojedini karakter, ne robujući nekim ustaljenim obrascima, odnosno, tražim najpogodniji stil ne samo za lik, nego i za umjetnika koji ga pleše.

Rekoste da film *Spartak*, redatelja Stanleya Kubricka nije bio dio vaših priprema za ovu produkciju?

Priča filma je slična Grigorovičevom libretu, ali, nisam se bavio holivudskim spektaklom, mislim bi mi film samo odvuкао pozornost od glazbe i mog libreta.

Što *Spartak* znači za vas?

Roman se bavi revoltom gladijatora u prvome stoljeću prije nove ere, no, uz to priča o glavnim likovima i njihovim ljubavnim vezama. *Spartak* je sa svom svojom snagom predstavljen ne samo kao junak, nego, što je još važnije, i kao ljudsko biće sa svim mogućim osjećajima, sumnjama i ljubavlju prema Valeriji. Osim toga, *Spartak* ima i drugih briga. S jedne strane se želi brinuti za svoj narod, a s druge, obuzet je ljubavlju prema jednoj ženi. Sukob između privatnog i javnog je izuzetno vidljiv u ovom baletu. Katkad trči svojoj ljubavi, katkad ne može podnositi nepravdu i okrutnost. I što da on odabere? Da li se boriti za slobodu ili za svoju ljubav? Želim prikazati taj sukob. Povijesna pozadina je samo mali dodir vremena i inspiracija kako bi se što bolje prikazala unutrašnja *Spartakova* borba.

I kakve su reakcije naših plesača na vašu viziju o Spartaku?

Vrijeme provedeno na pokusima je bilo vrlo kreativno. Moj cilj je razvijanje plesnih talenata svih plesača, a pri tom im pomažem da otkriju nešto novo.

Je li vam bilo teško odvojiti se od Grigorovićeve koreografije?

Tu koreografiju sam gledao prije mnogo godina i nisam je ponovo vidio, namjerno. Ista je stvar bila i s glazbom. Ne sjećam se više Grigorovićeve koreografije, pa ne znam ni koja se glazba povezuje s pojedinom scenom. Slijedio sam glazbu, emocije koje sam u njoj pronašao i počeo sam stvarati vlastite slike povezane s glazbom.

Kada koreografirate imalte li unaprijed pripremljenu koreografiju, ili mijenjate već pripremljene ideje?

Uvijek se pripremam za jutarnji pokus, Obično priredim dvije ili tri fraze unaprijed, posebno za solo ples, ali duete koreografiram na licu mjesta.

Na jučerašnjem pokusu pitala sam se odakle se inspirirate? Imate vrlo zanimljivu biografiju i pitala bih vas, kada koreografirate pokret, koji je i klasičan, ali i potpuno suvremen, što vas inspirira u vašem radu?

Imao sam veliku sreću što sam plesao u nebrojenim baletnim produkcijama kao prvi solist, surađivao sam s velikim koreografima, neko su radili klasične bijele balette, neki moderne, i tako sam zavolio sve stilove. Volim i *Bajaderu*, *Labuđe jezero*, *Orašara*, ali i suvremene balette. Volim sve stilove zato jer se svi temelje na jednoj tehnici. Oni, naime, proizlaze iz ljudskog tijela, i iako se mogu doimati drukčije, koriste isti alat-ljudsko tijelo.

Želim još nešto dodati o zapletu. U ovom baletu je nekoliko paralelnih priča: Valerija i Eutibida, koja želi uništiti sve što je Spartak stvorio, zatim pratimo Spartakovu sestru Mirzu i njezinu ljubavnu priču s Artoriksom, priču koja se na ostvaruje zbog obostrane sramežljivosti ali i Mirzinog osjećaja krivnje zbog njezine sudbine kao robinje prisiljene na porstytuciju. Dakle, ovdje pratimo nekoliko paralelnih priča, a ne samo onu jednu o sudbini Spartaka.

Ima li u ovoj koreografiji nečeg što se razlikuje od vaših prijašnjih koreografija?

Svaka priča koju odaberem za koreografiju je različita i prirodno je da se i baleti razlikuju od onih prethodnih. Moj balet koji je premijerno izveden prije dva mjeseca je bio temeljen na knjizi *Proces*, Kafke. Možete zamisliti kakvo je to bilo različito iskustvo. Ali, vratimo se *Spartaku*. Kada sam u Rimu koreografirao *Carmen*, za rimsku Operu otišao sam u Koloseum. Tada sam bio duboko impresioniran, šetao sam satima po tom zdanju, penjao se i spuštao u prostore u kojima su se gladijatori pripremali za borbe. Sjećam se, bio je sunčan dan i moje želje poslane u univerzum, u kozmos, su bile one da stvorim priču o tom povijesnom vremenu. U svom srcu sam osjećao da ću jednog dana imati priliku ton i napraviti. I evo me sada, ovdje, samo nekoliko dana prije svjetske premijere Spartaka.

Čitajući vašu biografiju zainteresirala me činjenica da ste zajedno s vašim roditeljima djetinjstvo proveli u cirkusu. Pitam se kako i koliko je takav nekonvencionalan život utjecao na vas?

Moji roditelji su bili poznati akrobati. Moj brat i ja smo putovali s njima sve do naše desete, jedanaeste godine. Nakon toga smo živjeli u Pragu zbog školovanja na Plesnom konzervatoriju u Pragu. S mojim roditeljima i cirkusom smo posjetili mnoge strane zemlje poput Njemačke ili Skandinavije u doba kada nije bilo jednostavno putovati na Zapad. Nije to bio lagodan život, ali mi smo sve to doživljavali iz dječje perspektive, sve nam je bila jedna velika avantura. Mala sitnica mi se urezala u pamćenje: nikako nisam mogao shvatiti kako ljudi žive u stanovima u gradu, iako smo i mi imali stan u Pragu. Stalno smo se kretali. Cirkus je sigurno uvelike utjecao na mene, prije svega na slobodu kretanja i mišljenja.

Intervju vodile Sanja Ivić i Iva Višak

POLLICE PRESSO ZA SPARTAKA

Mit... pohranjuje osjetilnu stranu ljudskog iskustva, koja po njihovu sudu, za razliku od racionalne, povezuje najrazličitije kulture bez obzira na zemljopisno, povijesno ili nacionalno podrijetlo, usmeni ili pisani značaj.

Ako se odmaknemo od širega konteksta percepcije Spartaka koji je uronjen u popularnu kulturu od filmova, televizijskih serija i sportskih klubova pa do romansiranih biografija i kazališnih predstava, ostaje nam svojevrsni mit o Spartaku i njegovo značenje iz današnje perspektive.

Mnogima, bez obzira na porijeklo asocijacija, Spartak predstavlja nešto više od šturo poznate povijesne ličnosti. Ono što Spartaka uvijek izdvaja je njegovo skoro ikonografsko značenje, on je simbol borbe za slobodu: on je poveo ustanak / rat robova protiv Rimske vlasti, on se buni protiv struktura moći koje izrabljuju i koji se bori u ime obespravljenih i potlačenih. Spartak nikada nije mogao biti heroj za života jer je bio gladijator, rob, onaj koji ne pripada civilizacijskom krugu vladajućih Rimljana i njegov vojni podvig nije bio valoriziran na način kako ga je kasnija povijest prepoznala, izdvojila, uzdigla te omogućila da ga se danas percipira kao heroja, (umjetničku) inspiraciju ili simbola. Šturi spomen u Plutarhovim povijesnim spisima tinjao je *sotto voce* mnoga stoljeća dok se nije rasplamsao u povijesnim događajima 19. i 20. stoljeća u kojima je Spartak postao inspiracija za revolucionarna događanja, tj. onaj koji daje snagu, nadu, vjeru da pojedinac može mijenjati sudbinu i povijest bez obzira na ishod. No, pobuna protiv ustoličenih struktura ili vrijednosti može doći u različitim oblicima i na mnogim razinama, pa se tako Spartak, posebno u umjetničkim djelima, našao kao protagonist „neprimjetnih“ pobuna u glazbenom, plesnom, društvenom, političkom, pa čak i romantičnom kontekstu.

Jiří Bubeníček svoju je inspiraciju pronašao u knjizi *Spartaco*, Raffaella Giovagnolia iz 1874. godine. Ova romansirana verzija Spartaka, koja je svojedobno rasplamsala i „galvanizirala“ Garibaldijev revolucionarni duh, uz heroja, „revolucionara“, vojnika i pobunjenika,

donosi i ljubavnu priču ne samo Spartaka već i mnogih likova koji se isprepliću sa Spartakovim životom.

Prema riječima Bubeníčka i njegove životne i umjetničke partnerice te glavne suradnice Nadine Cojocar, nakon višemjesečnog iščitavanja Giovagnolijeve knjige kreirali su okosnicu libretta *Spartaka* oko njegovog vojnog podviga i tri ljubavne priče, donoseći nam tako jedan humaniji, liričniji pristup Spartaku, a istovremeno i odmak od njegovoga jednoznačnog „mitskog“ značenja i interpretacije. Najviše ih je zaintrigirala privatna drama Spartaka, njegov unutarnji konflikt, borba i rastrganost između odanosti i posvećenosti svojim ljudima u borbi protiv nepravde i borbi za slobodu te istovremeno njegova ljubav i privrženost prema Valeriji koja je žena njegovog oponenta, rimskog diktatora Sulle.

Plesni stil i pokret Jiří Bubeníčka

Jiří Bubeníček imao je jedinstveno i neuobičajeno djetinjstvo. Odrastao je u obitelji cirkuskih umjetnika i akrobata te je od najranije dobi bio okružen nekonvencionalnim životnim stilom. Kako i sam kaže, iako je to nekad bio vrlo surov život za njegove roditelje, njegova sjećanja o životu s cirkuskom trupom su ipak romantičnija i ljepša jer su doživljena i proživljena iz perspektive djeteta. On i njegov brat blizanac Otto većinu vremena proveli su uz igru na otvorenom okruženi egzotičnim životinjama, akrobatima, klaunovima i njima je svakodnevica i uobičajen način života bio ono što je većini bilo začudno i drugačije. Iako sam Jiří Bubeníček ne ističe tu poveznicu, moguće je kako je taj nekonvencionalan život utjecao na u njegov umjetnički izražaj, jer njegov plesni stil i pokret nije opterećen konvencijama, stilovima i pravilima, već vrlo slobodno, prema potrebi plesnog lika i pripadajućeg karaktera, kombinira različite plesne stilove i tehnike, i kreira upečatljive kazališne slike. Kako i sam kaže, ono što je zajedničko svim plesnim tehnikama je tijelo koje ih izvodi. Ističe kako je, uz sve glavne uloge klasičnog baletnog repertoara, imao prilike plesati i glavne uloge u kreacijama koreografa suvremenog i modernog plesnog izričaja te je tako obogatio

svoj plesni vokabular i pronašao nove načine izražavanja pokretom u svom tijelu koje sada prenosi novim naraštajima plesača kao koreograf. U *Spartaku* kombinira i sljubljuje klasični i suvremeni pokret, ovisno o karakterizaciji lika, u rasponu od klasičnog *pas de deux* u špicama do vrlo energičnog modernog pokreta i plesnih kombinacija suvremenih plesnih tehnika, inspiriran lepezom različitosti od *release* tehnike do hip-hopa. Osim što je neopterećen plesnim stilom u svojoj koreografskoj kreaciji, također je odlučio prilagoditi Hačaturjanovu glazbenu partituru svojim dramaturškim i koreografskim odabirima.

Iako bi takva umjetnička sloboda i odabiri mogli začuditi mnoge baletne puriste, upravo su nekonvencionalni pristup baletnoj koreografiji, sloboda u interpretaciji libreta te stvaranje nove glazbene strukture prema potrebi koreografa poveznica i sa prvim izvedbama baletnog *Spartaka*.

Povijest baletne verzije *Spartaka*

Povijest baletnog *Spartaka* neobično je zanimljiva i pomalo neočekivana. Umjetnički se stvarao i krojio tijekom rigidne doktrine Socijalističkog realizma i pod čeličnom šakom Staljinove vlasti, pa sve do Hruščova i kasnih šezdesetih godina u periodu tzv. Hladnog rata kada je jedno od moćnih političkih oružja u političkom i ideološkom antagonizmu SAD-a i SSSR-a bila upravo kultura i umjetnost. Kroz četiri produkcije *Spartaka* može se uočiti ne samo politička i ideološka promjena u tadašnjem SSSR-u, već i kako se to odrazilo na polju umjetničkog stvaranja i kako se paralelno mijenjala i baletna estetika. Iako se *Spartak* čini kao idealni reprezent ideologije i režima, utjelovljenje sovjetskoga heroja, neki koreografi unosili su (tada) nova umjetnička strujanja i koreografske invencije koje nisu bile u sprezi s vladajućom doktrinom, te su neprimjetno podigli sovjetski balet na novu umjetničku razinu.

Najpoznatija i najprepoznatljivija produkcija baletnog *Spartaka* je izvedena 1968. u moskovskom Boljšoj teatru u koreografiji Jurija Grigoroviča, kojim se oblježila i slavila pedestogodišnjica Oktobarske revolucije (1918). To je ujedno bio i prvi uspjeh *Spartaka* kod sovjetske publike i kritike, tridesetsedam godina nakon što je napisan libreto i

šesnaest godina nakon što je komponirana glazba. Produkcije *Spartaka* prije 1968. nisu opčinile ni publiku niti kritiku na tako jedinstven način, a skladatelj i koreografi u tim vezijama teško su pronalazili zajednički (umjetnički) jezik.

1933. sovjetski dramaturg Nikolaj Volkov skicirao je libreto o Spartaku koji je idealno odgovarao tadašnjoj doktrini socrealizma i formi "drambaleta koji su dominirali sovjetskom scenom 1930tih." Libreto je predstavio skladatelju Aramu Hačaturjanu 1940., no partitura *Spartaka* dovršena je tek 1954. i glazba narativno prati strukturu Volkovog libretta. *Spartak* je praizveden u Kirov teatru u Lenjingradu (danas Marijinsko kazalište u Sankt Peterburgu) 1956. u koreografiji Leonida Jakobsona, a Boljšoj teatar u Moskvi je unutar jedne dekade uprizorio tri različite produkcije *Spartaka*: Igora Moisiyeva 1958., Leonida Jakobsona 1962. i Jurija Grigoreviča 1968. Kako su se produkcije *Spartaka* mijenjale, tako se mijenjala i originalna glazbena partitura, koja se skraćivala i prekrajala prema prohtjevima i potrebama koreografa.

Leonid Jakobson je bio „originalni kreativac, no vječiti kontrastujući koji je po svojoj esetici bio nasljednik Fokina, razvijao je plesnu plastiku i izražajnost izvan klasičnih kanona“. Ranih pedesetih nije mogao umjetnički djelovati na velikim kazališnim scenama zbog Staljinovih progona Židova, no krajem pedesetih vraća se na scenu sa *Spartakom* u Lenjingradu 1956. i u Boljšoj teatru u Moskvi 1962. Kazališna umjetnička vijeća su mu, u obje verzije, zamjerala što su svi plesači plesali u mekanim baletnim inačicama rimskih sandala, nije bilo jasne distinkcije između glavnih i sporednih likova koja bi se očitovala upotrebom klasičnog plesa na špici i kojom bi se demonstrirala akademska virtuoznost i bio im je neprihvatljiv fluidan pokret njegove koreografije. Jakobson, inspiriran antičkom umjetnošću i bareljefima, uprizorio je dramatične momente predstave u statičnim prizorima, kao *tableau vivant*, ali usprkos svim inovativnim koreografskim rješenjima najveća zamjerka publike bila je da najviše nedostaje plesa. Zanimljivost u Jakobsonovu uprizorenju *Spartaka* je, iako iz današnje perspektive diskutabilna, kako je uprizorio multietničnost robova plesačima u različitim nijansama tamne boje kože te su po prvi put u baletu plesači drugačije nijanse kože bili protagonisti i heroji, a ne dramaturški zlikovci i/li komični likovi. Jakobsonova vezija

Spartaka izvedena je 1962. u SAD-u, ali doživjela je debakl te je ubrzo povučena i s repertoara Boljšoj teatru.

Spartak I. Moisejeva 1958. predstavlja najspektakularniju produkciju, ali i verziju koja ima najmanje sačuvanog kazališnog arhivskog materijala. Poznato je da je predstava imala sedam glavnih uloga, osamdesetpet plesača manjih uloga, pedesetčetiri glumca, stodvadeset članova zbora, šesnaestero djece iz baletne škole, jedanaest glazbenika na sceni i konje sa konjušarima, a grandiozna scenografija je uspjela vizualno smanjiti to mnoštvo izvođača na sceni svojom veličinom. Glavne ženske uloge koreografirane su u klasičnom stilu (na špici), a svi ostali plesači izvodili su narodne, *egzotične* i *orijentalne* plesove brojnih naroda Sovjetskog saveza. Iako je uprizorenje bilo spektakularno, te je posebno hvaljena izvedba poznate ruske balerine Maje Pliseckaje, predstava je zbog svoje duljine bila zamorna i za publiku i za kritiku. Ponovo je najveća zamjerka bila nedostatak plesa jer je ples bio podređen dramskim situacijama *drambaleta*. No svi su i dalje dijelili oduševljenje prema glazbi i Hačaturijan je 1959. dobio najveće umjetničko priznanje Sovjetskog saveza kada mu je dodijeljena Lenjinovu nagrada za glazbu *Spartaka*.

Jurij Grigorovič predstavljao je mlađu generaciju koreografa i koji se već okušao u stvaranju novog žanra u baletima. Formalizam u plesu ili tzv. simfonizacija koreografija predstavljao je značajan odmak od dominantnih *drambaleta*, a očituje se tako što se u koreografijama ples i pokret oslobađa narativnosti, miče se nepotrebna pantomima, a likovi i radnja se uprizoruju pomoću plesnih koraka. Grigorovič je unio najveće i najznačajnije promjene u produkciji *Spartaka*, kako u libretu tako i u glazbenoj partituri. Smanjio je broj uloga, pojačao je dihotomiju glavnih uloga svodeći ih na princip dobra i zla, multietničnost potlačenih unificirao je u homogenu skupinu robova, a na Hačaturjanovoj partituri napravio je najveće preinake od svih koreografa. Koreografija je slavila virtuoznost klasične baletne tehnike, a posebno su istaknuti muški plesači sa efektним i grandioznim skokovima te njihova snaga i umješnost u atraktivnim podrškama *pas de deuxa*. Ova je produkcija *Spartaka* iz 1968. doživjela nevjerojatan uspjeh, a 1970. je cijelom autorskom timu dodijeljena Lenjinova nagrada: koreografu, scenografu i dirigentu, ali i glavnim muškim plesočim Mikhailu Lavrovskom, Vladimiru Vasiljevu i Marisu Liepi.

Najveći izazov u postavljanju *Spartaka* na scenu

Opsežnost radnje i pripadajućih likova te spoj dramaturgije s odabranom Hačaturjanovom partitурom čini se kao najveći izazov za uprizorenje Bubeníčekove baletne verzije *Spartaka*. Ali kao što smo vidjeli, bio je to izazov za svakog koreografa koji se uhvatio u koštac s baletnim uprizorenjem tog pomalo mitskog lika u kojeg se upisalo toliko odlika i vrlina zbog čega je u jednom trenutku postao veći od života. Jiří Bubeníček u svojoj verziji, kako i sam kaže, stavlja akcent na lirični aspekt ovog vojskovođe/roba/gladijatora te će u mnoštvu atraktivnih pokreta, privlačnog atletizma plesača, dojmљivih scena i u raznim dramaturškim zapletima pokazati *Spartaka* i kao običnog čovjeka, sa svim unutarnjim borbama između uma i srca, dužnosti i emocija, ega i superega, osobnog i javnog.

Postoji mnogo prijevora i akademskih debata o točnosti geste *palac gore* kojom se navodno spašavao život gladijatora u rimskim arenama. Od svih izraza najpouzdaniji je tzv. *pollice presso*, čvrsto stisnuta šaka, pesnica s pritisnutim palcem preko prstiju koja je bila znak za poštedu, znak za milost, znak za život. Od Plutarhovih povijesnih spisa, političkih pokreta, preko romansiranih knjiga i libretta, filmova, serija, baleta, *Spartak* je vječno povezan s *pollice presso* jer i kao mitski lik, povijesna ličnost, ili umjetnička inspiracija predstavlja imperativ života u turbulentnim i izazovnim vremenima.

IVA VIŠAK

Yuhō Yoshioka, Atina Tanović

PRVI ČIN

CIRCUS MAXIMUS

Balet započinje s rimskim vojnikom koji svira stari puhaći instrument *cornu* (rog) kojeg su Rimljani upotrebljavali u ratu i u gladijatorskim borbama na život i smrt. Dvanaest ljudi u crnom simboliziraju glad i krvoproliće. Nakon nekoliko pobjeda Spartak se bori s novim suparnikom. To je snažni gladijator po imenu Enomaj. Na kraju borbe Spartak ne ubija Enomaja. Sula, rimski diktator, ulazi u arenu sa svojom suprugom Valerijom. Ona se odmah zainteresira za Spartaka i moli Sulu da ostavi Spartaka i Enomaja na životu i da im daruje slobodu. Sula podiže palac gore i gomila kliče gladijatorima. Enomaj zahvaljuje Spartaku na poklonjenom životu. Njih dvojica se sprijateljuju. Rimski političar Katilina, koji je gledao borbe zajedno s Krasom, dobija okladu za Spartakovu pobjedu. Katilina poziva Spartaka u tavernu Libutinu na piće. U međuvremenu Valerija je vrlo zaintrigirana Spartakom, no uz nju je i bogata Eutibida, isto očarana gladijatorom; ona šalje glumca Metrobija, da uhodi Spartaka i sazna sve o njemu. Spartak je ljut i ogorčen nepravdom u kojoj se gladijatori ubijaju za zabavu bogataša. Odlučuje se na pobunu.

TAVERNA LIBUTINA

Spartak odlazi s Enomajem i Katilinom u tavernu. Zajednički kuju plan o pobuni protiv rimske vlasti. Slučajno, nakon dugo vremena sretno svoju sestru Mirzu, koja je ropkinja prisiljena na prostituciju. Pokušava kupiti njezinu slobodu, bez uspjeha. Katilina mu pokušava pomoći, ali ni on nema dovoljno novca. Pada mu na pamet da zamoli Valeriju da kupi Mirzu i smjesti je u svoju kuću i obećaje Spartaku pomoć.

CESTA I TRŽNICA ROBOVA

Brojni robovi i ropkinje su na tržnici robova. Valerija kupuje nekoliko robova za svoju kuću. Katilina je uvjeren da kao osobnu ropkinju kupi Spartakovu sestru Mirzu. Nakratko Spartak ugleda Valeriju, oboje su očarani jedno drugim. Valerija odlazi u nosiljci. Metrobije susreće Eutibidu koja mu plaća informacije o Spartaku.

VRT SULINE KUĆE, RIMSKO DRVO

Spartak postaje učitelj u školi gladijatora, dok Mirza mirno služi Sulinu suprugu Valeriju. Mladi gladijatori razgovaraju o velikom Spartaku i njegovim planovima o pobuni protiv rimske vlasti. S oduševljenjem izabiru Spartaka za vođu. Među njima je i mladi Artoriks, Spartakov najdraži učenik koji će mu postati prijatelj. Mirza poručuje Spartaku da ga Valerija želi vidjeti. Sastaju se i oboje se zaljubljuju. Metrobije svjedoči njihovoj vezi i o tome izvještava Eutibidu koja je bijesna od ljubomore te piše pismo Suli o Valerijinoj prevari, tražeći osvetu.

SULINA KUĆA, RIMSKE KUPKE, SVEČANOSTI LUPERKALIJE

U Sulinoj kući svjedočimo zabavi visokog rimskog društva. Slave se Luperkalije. Metrobije žuri noseći pismo Suli o Valerijinoj nevjeri. Ali, Sula nije zainteresiran ni za politiku, ni za pismo i poziva Metrobija da jede i pije i zabavlja se s njegovim gostima. Metrobije se pridružuje zabavi, stavlja masku kože i započne plesati pred gostima. Gosti mu se pridružuju i zabava se uskoro pretvara u orgiju. Sula uživa u Metrobijevom društvu i obojica zaboravljaju na pismo. Sula je već pijan i od ukućana traži još više zabave. Naređuje da dođu gladijatori i da se bore na život i smrt pred gostima. Mladi gladijatori i Artoriks se bore, uz odobravanje pijanih gostiju. Saznavši za borbe, Spartak ulijeće na zabavu, šokiran viđenim, protestira. No, Sula i njemu naređuje da se bori. Valerija se boji za Spartakov život, intervenira i naređuje Suli da prekine okrutne borbe i zabavu. Gosti se razilaze. Sula, bijesan, baca Valeriju na pod i moli plesače da nastave s plesom, kojem se i on pridružuje. No, njegovo slabo srce ne izdrži taj napor i Sula naglo umire. Metrobije, tajni Sulin ljubavnik plače uz njegovo tijelo. U tom trenutku je pronađeno pismo o Valeriji i Spartaku od strane Valerijina rođaka Messale koji ne vjeruje u njezinu nevjeru. Uplašena Valerija skriva Spartaka pred Messalom koji ga vrijeđa, dok ga Valerija brani. Messala odlazi, vraća se Spartak koji ubrzo mora otići kako bi organizirao pobunu. Valerija mu poklanja medaljon kao zalog svoje ljubavi.

TAVERNA LIBUTINA

Pijani glumac Metrobije se vraća u tavernu i nastavlja piti. Sulina smrt ga je duboko pogodila i on se suočava sam sa sobom. Nalazi skrovito mjesto i zaspe. Spartak se tajno susreće s gladijatorima koji odlučuju da

se nađu u Capui, odakle će započeti s revolucijom. Skriveni Metrobije se budi i čuvši za urotu žuri o tome izvijestiti Messalu, uvaženog rimskog političara. Messala odmah organizira rimske legije da uguše pobunu i uhite gladijatore u Capui. Tamo, rimski stražari čuju za pobunu, dok su gladijatori nervozni. Uspijevaju se probiti i ukrasti oružje, pod vodstvom Spartaka i Enomaja. Pobunjenici se kriju na obrnecima planine Vezuv.

STANKA

DRUGI ČIN

PLANINA VEZUV

Spartak, zajedno s pobunjenicima-gladijatorima i robovima se krije na vrhu Vezuva. U logoru se svi pripremaju za rat. U zoru, u logor iznenada upadaju rimske legije, ali ih Spartak iznenadi s leđa te bacajući kamenje na njih slavi pobjedu.

SENAT

U Rimu nisu ozbiljno shvatili pobunu, ali ostali gradovi su vrlo zabrinuti. Senat imenuje Hortenzija Messalu, Valerijina rođaka, za generala koji će se boriti s pobunjenicima. Messala s vojskom maršira prema Vezuvu.

PLANINA VEZUV

Spartak nema gdje pobjeći i zato tiho silazi niz planinu, iznenadi Messalu s leđa i još jednom pobjeđuje. Messali je dopušten bijeg.

ŠATOR U SPARTAKOVOM LOGORU

Narod je čuo za Spartakove pobjede i mnogi se pridružuju pobunjenicima. Među njima je i Spartakova sestra Mirza i Eutibida, rimska bogatašica, koja svoje bogatstvo daruje Spartaku i njegovoj vojsci, uz molbu da je postavi za svog pomoćnika. Kada mladi i stidljivi gladijator Artoriks po prvi put ugleda Mirzu, zaljubljuje se u nju. Iako Mirza dijeli iste osjećaje prema njemu, smatra da ga nije dostojna, budući da je ropkinja i bivša prostitutka, te odbija njegovu ljubav.

BITKA

Iz dana u dan Spartakova vojska se povećava i stalno pobjeđuje. Mnogi novi rimski vođe gube svoj život na bojnopolju. Spartak postaje snažni lider i slave ga kao sjajnog vojskovođu. Ali, intimno, on je tužan, žudi za Valerijom.

ŠATOR U SPARTAKOVOM LOGORU

U noći u Spartakov šator dolazi Eutibida. Priznaje mu svoju ljubav. Spartak joj kaže da on voli Valeriju. Eutibida je bijesna i ružno govori o Valeriji, a to naljuti Spartaka koji je izbacuje iz šatora. On tajno uzima konja i odlazi vidjeti Valeriju. Eutibida žudi za osvetom. Njezin plan je da zavede Enomaja i izmanipulira ga protiv Spartaka.

VRTOVI VALERIJINE KUĆE, RIMSKO DRVO

Spartak je s Valerijom i oni strastveno vode ljubav. Valerija mu predstavlja njihovu kćer Postumiju. Spartak je dirnut svojom lijepom kćerkom koju vidi prvi put. Spartak je emocionalno razapet između ljubavi prema Valeriji i borbe protiv ropstva i nepravde. Iako je voli svim srcem, mora je napustiti da bi nastavio s borbom. Valerija predosjeća da ga više neće vidjeti živog.

RIM, SVEČANOSTI SATURNALIJA

Cijeli Rim slavi Saturnalije. U hramu Saturna Metrobije obavlja žrtvovanje u čast boga Saturna i poziva robove da se pridruže slavlju. Zabave počinju po cijelom gradu. Artoriks i Enomej su preruseni i traže po Rimu Katilinu, rimskog političara koji im je sklon, kako bi ga zamolili za pomoć Spartakovoj vojsci. Artoriks napokon nalazi Katilinu, ali ovaj odbija njihove prijedloge. Na putu kući, Artoriks shvaća da ga prati glumac Metrobije. Skriva se. Pijani Metrobije ih prepoznaje. Artoriks ubija Metrobija i bježi s Enomajem iz Rima.

ŠATOR U SPARTAKOVOM LOGORU

Eutibida i ostali zapovjednici pobunjenika se sastaju u Spartakovom šatoru. Zapovjednici žele odmah napasti Rim i tako pobijediti u ratu. Spartak je svjestan da još nisu spremni za taj pothvat i odbija ludi plan. Eutibida uspijeva uvjeriti Enomaja da s dijelom vojske sam krene prema Rimu i bori se.

BOJNO POLJE

Enomaj je sa svojim dijelom vojske otišao u bitku, ali ga iznenadi rimska vojska koja njega i vojsku nemilosrdno izmasakrira. Eutibida leži na bojnopolju okružena brojnim leševima i jauče. U bunilu vidi bijelog konja, a to je Enomaj koji krvari i moli ju za malo vode i posljednji poljubac. Eutibida odbija pomoći Enomaju koji shvaća da ga je prevarila i izdala, te umire. Eutibida vidi bijelog konja na kojem želi pobjeći, no, bitka se opet približava, a Spartak ponovo pobjeđuje. Eutibida ubija konja i skriva se ispod njegove lešine, praveći se mrtva. Spartak je pobijedio u bitki, ali s bolom nalazi svog mrtvog prijatelja Enomaja. Eutibida se pravi da je ranjena. Spartak joj povjeruje i pomaže joj. Eutibida odmah započinje sa svojim drugim planom u kojem želi izmanipulirati Artoriksa, ali on se ne da prevariti, te Spartak izbacuje Eutibidu iz vojske. Ona napokon odlazi iz logora i pridružuje se generalu Krasu koji je na čelu rimskih legija.

PREDSKAZANJE SMRTI

Izgubivši svog najboljeg prijatelja Spartak je depresivan i pun sumnji u pobjedu protiv Rimljana. Po prvi put osjeća da je smrt blizu. U njegovom snu vidimo umiruće vojnike kako urlaju od boli.

MARKO LICINIJE KRAS, SNAGA RIMA

Senat je imenovao Krasa za novog zapovjednika rimskih legija u borbi protiv pobunjenika. Spartak uspijeva pobjeći na obalu mora, dogovarajući se s tamošnjim gusarima za prijevoz brodovima njegove vojske na Siciliju kako bi se regrupirali i ojačali. Ali, gusari iznevjere zadanu riječ. Spartak i njegova vojska, koja je sve manja i manja je na rubu snaga. Eutibida i dalje kuje svoju osvetu, i sada želi ubiti Mirzu. Ali, biva uhvaćena i ubijena od rimskih vojnika. Kras napokon sustiže Spartaka. Dolazi do posljednje velike bitke. Spartak se bori zajedno s Artoriksom kao lav. Na nesreću, Artoriks je ubijen. Spartak je okružen s mnoštvom rimskih vojnika ali, ne odustaje i bori se poput divlje zvijeri. Ubijen pada proboden mnoštvom kopalja. Mirza nalazi mrtvog Artoriksa i odlučuje umrijeti s njim. Probode se nožem. Valerija prima posljednje Spartakovo pismo. Čita ga i ljubi, zavapi od boli. Uz nju je i kćer Postumija.

ACT I

CIRCUS MAXIMUS

The ballet starts with a Roman soldier playing the ancient instrument Cornu, used in the Roman wars or at the Circus arena games where gladiators fought for life and death. The 12 People in Black, symbolise the crowd hungry for the shedding of blood and more importantly death. After a few fights, Spartacus fights the last Gladiator, a strong man called Oenomaus. At the end of the fight Spartacus decides not to kill Oenomaus. Sulla, the Roman Emperor enters with his wife Valeria. At first sight Valeria becomes very interested in Spartacus and asks Sulla to give Spartacus and Oenomaus their freedom back. Sulla points his thumb up and the crowd cheers for Spartacus who receives his life back. Gladiator Oenomaus thanks Spartacus for saving his life and they become friends. Politician Catilina, who was watching the games with Crassus wins money from betting on Spartacus. He goes to Spartacus to tell him of his winnings and asks him to join him for a drink at the Taverna Libutina. Meanwhile, Valeria became seriously interested in Spartacus, but so did courtesan Eutibide, who is fascinated by this great fighter and man of strength. Eutibide sends Metrobius to spy on Spartacus to find out more about him. Spartacus is deeply angry and laments about all the injustice of the gladiators that have to kill for the entertainment of the rich. He decides to revolt.

TAVERNA LIBUTINA

Spartacus goes with Oenomaus and Catilina to the taverna. Together they initiate a plan of an uprising against the regime in Rome. By chance, after many years Spartacus meets Mirza, his sister, that is owned by a slave owner, a patrician in Rome. He tries to buy her freedom back but does not have enough money. Catilina tries to help, but neither does he have enough money in his pocket. He gets the idea to meet with Valeria later on who may help to buy Mirza for her house and help him.

SLAVE ROAD AND SLAVE MARKET

Many suffering slaves arrive to the slave market. Valeria comes to buy a few slaves for her house. She meets Catilina who convinces her to also buy Mirza, the sister of Spartacus. Spartacus shortly sees Valeria. They look at each other with strong curiosity. Valeria is leaving, carried on a litter by the slaves to Sulla's house. Metrobius meets Eutibide again. She pays him and orders him to keep following Spartacus.

SULLA'S GARDEN, ROMAN TREE

Spartacus becomes a gladiator teacher at Sullas's house and Mirza, his sister works peacefully for the kind Valeria. Young gladiators are talking of the great Spartacus and the plans for an uprising revolution against the Roman regime. With high admiration they agree on Spartacus to lead them as their leader. His favourite is a young gladiator Artorix, who became later his best friend. Mirza comes to tell Spartacus that Valeria wants to meet him. Spartacus meets Valeria and they both fall passionately in love. Metrobius witnesses their affair and reports all to Eutibide. Eutibide gets very jealous and writes a letter to Emperor Sulla and husband of Valeria to revenge.

SULLA'S HOUSE, ROMAN BATH THERMAE, FESTIVITY OF LUPERCALIA

Inside Sulla's house we witness an event of the high Roman society. It is the celebration of Lupercalia. Metrobius rushes into the house and tries urgently to deliver Eutibide's letter about Valeria cheating on Sulla with Spartacus. But Sulla is not interested in work that day, nor reading letters and asks Metrobius to drink and celebrate with him and his guests. The actor Metrobius does not hesitate and takes a goat mask from an actor playing Faun and begins a scene of deprivation with Sulla and the guests. Many guests join in, and the scene escalates into an orgy. Sulla is enjoying the presence of Metrobius and they both forget about Eutibide's letter. Now, drunk Sulla, the man of the house, orders more entertainment. He orders the gladiators from his gladiators' school to fight in front of his guests for life and death. Young gladiators with Artorix start to fight. Sulla and all the guests

are loudly enjoining their new entertaining show. Spartacus rushes into the room. He is shocked to see the fight as he does not want Artorix and his students to get killed. Sulla gets very angry and orders Spartacus to fight too. Valeria fearing for Spartacus' life, rushes in and orders Sulla, her husband to stop this bloody entertainment and dissolves the dinner party. Everybody leaves. Drunk Sulla, disrespects Valeria and throws her to the floor, asking the harpies and the actor to continue to play and dance. Sulla gets involved in the dance, but his old heart gives up and he suddenly gets a heart attack and dies. Metrobius, Sulla's secret lover rushes to the dead body and cries. At this point Eutibide's letter about Valeria and Spartacus's affair is found by Valeria's cousin Messala. He is unpleasantly surprised by the content in the letter. Valeria and Spartacus meet. They were both very scared for each other. Valeria hears Messala coming into the room and hides Spartacus. Messala cannot believe that Valeria is having an affair with Spartacus. He tells her that she is shaming their family name. But Valeria refuses to take the criticism and argues for the woman's right to love and speaks very highly about Spartacus. Angry Messala leaves. Spartacus comes back again, but he must leave now to meet with the gladiators to organise the uprising. Valeria gives Spartacus a medallion not to forget her and lets him go.

BACK AT TAVERNA LIBUTINA AND CAPUA

The drunk actor Metrobius is going back to the taverna. He finds a quiet place and falls asleep below the roof of the taverna. Spartacus secretly meets with other gladiators in the taverna too. They decide to meet later in Capua, where they will begin their revolution with many other gladiators. Hidden Metrobius wakes up and hears the secret plan. Spartacus, Oenomaus and Artorix leave. Metrobius runs out to tell Messala, a respected politician in Rome, who immediately organises Roman soldiers to arrest all the gladiators in Capua. In Capua, the Roman guards of the gladiator school heard of the possible uprising of the gladiators and slaves and locked all the gladiators' weaponry. The gladiators are nervous as they will not be able to get weapons for their first battle. Spartacus and Oenomaus manage to come, spark the

beginning of the revolution and with a smaller group manage to escape the walls of Capua. They hide on the Vesuvius Mountain with all kinds of weapons gathered from everywhere.

INTERVAL

ACT II

VESUVIUS MOUNTAIN

Spartacus together with gladiators and slaves is now hiding at the top of the volcanic mountain Vesuvius. In the camp everyone is preparing for the upcoming war. At sunrise the camp is surprised by the first Roman army approaching. But from a higher place on the mountain, Spartacus has a clear advantage and wins his first battle by throwing mountain stones down and destroys the army.

SENATE

In Rome they did not take the gladiators' uprising that seriously yet, but other cities started to worry slowly. The Senate appoints Hortensius Messala as the new general to fight the gladiators' uprising. The cousin of Valeria, together with a new army, marches to surround the mountain.

VESUVIUS MOUNTAIN

Spartacus has no free road to escape. Spartacus and the whole camp descent silently down the mountain, surprise Messala's army from behind and win another battle. Messala is defeated but left free to run.

THE TENT, AT THE CAMP OF GLADIATORS

People hear of Spartacus's success and many around the country start to join the revolution. Mirza, Spartacus's sister and surprisingly also Eutibide join Spartacus' army. Rich Eutibide donates her wealth to his army and asks Spartacus to take her as his assistant. When the shy young gladiator Artorix sees Mirza for the first time, he instantly

falls in love with her. Although Mirza falls in love with Artorix too, she, as a former slave who was abused and forced as a slave to become a courtesan, does not feel pure enough to return his love and refuses Artorix's love.

BATTLE

Day by day Spartacus's army is getting bigger and bigger and wins battle after battle. Many new Roman commanders are appointed but many more die. Spartacus becomes a strong leader of his army and is celebrated as a great commander. But inside himself, he is sad, as he craves for Valeria's love.

THE TENT, AT THE CAMP

At night Eutibide enters Spartacus's tent. She desires him extremely and confesses of her affection. Spartacus tells her of his love for Valeria. Eutibide is furious and speaks rudely of her. He gets angry and dismisses her. Spartacus secretly takes his horse and rides away to see Valeria. Eutibide craves for revenge. Her plan is to be Oenomaus's assistant now and manipulate him against Spartacus. She has to make him believe she loves him.

VALERIA'S GARDEN, ROMAN TREE

Spartacus meets Valeria again and they passionately make love. Valeria introduces their small daughter Postumia. Spartacus is touched by seeing his beautiful small daughter for the first time. In the morning Spartacus must leave again. Valeria feels that this might be the last time she sees him.

IN ROME, CELEBRATION OF SATURNALIA

Whole Rome is celebrating Saturnalia. At the temple of Saturn, Metrobius is finishing the sacrifices in honour of God Saturn and releases some slaves to feast. Parties begin in every street of the city. Artorix and Oenomaus disguised as jugglers go into the city to look for Catalina (a Roman politician that desired to change the system) to ask for help and to join Spartacus's army in the war for freedom of the slaves.

Artorix finally finds Catalina, but Catalina refuses to help the gladiators with their plan to fight against Rome. On the way home, Artorix realises that he is followed by the curious actor Metrobius. He hides and waits for him. The drunken man realises they are gladiators from the army of Spartacus and Artorix stabs Metrobius with a dagger and escapes.

THE TENT, AT THE CAMP

Eutibide and other commanders meet at a long table inside Spartacus's tent. Commanders now want to attack Rome directly and win the war. Spartacus knows that they are not ready yet and refuses this crazy plan. Eutibide manages to plot with Oenomaus the separation of his legion to march alone to Rome and fight.

BATTLEFIELD

Oenomaus with his legion leaves for the next battle, but they all are soon surprised by the Roman army and brutally slaughtered. Eutibide lies in the middle of the endless battlefield of dead corpses and moans. A mystical dream with a White Horse is materialised. Oenomaus bleeding on the ground asks her for water and a last kiss believing in her love. She refuses and rudely ignores him. Oenomaus realises her malefic nature and dies. She sees a white horse, takes him and wants to leave. But the battle was coming back to this place. Spartacus was winning again. So Eutibide took the horse, killed it and lay down under the horse's leg to pretend that she is dead. Spartacus wins the battle but painfully finds out that his friend Oenomaus is dead. Eutibide pretends to be injured. Spartacus believes Eutibide and helps her. Eutibide immediately starts her next plan of manipulating Artorix. But Artorix is not fooled. Spartacus and the others throw Eutibide out of their army. She finally leaves the camp but goes to join general Crassus with his Roman army against Spartacus.

THE PREMONITION OF DEATH

Losing his best friend Spartacus enters a depressive state of mind and doubts his victory against the Romans. For the first time he feels his death is near. We see in his dream suffering corpses screaming in pain.

MARCUS LICINIUS CRASSUS, THE ROMAN POWER

Crassus is appointed by the Senate as the new leader of the Roman army against the gladiators' uprising. Spartacus manages to escape to the seacoast, arranging with corsairs to transport his army to Sicily for reinforcement. But corsairs do not keep their promise. Spartacus and his army that is now getting smaller and smaller, are on the edge of their possibilities. Eutibide plans her revenge further. Now her wish is to kill Mirza the sister of Spartacus, but she gets caught in her own trap and is killed by her own Roman soldiers. Crassus finally catches up and stops Spartacus. The last big fight between Crassus and Spartacus unfolds! Spartacus is fighting alone with Artorix the entire Roman army. Unfortunately, Artorix is killed. Spartacus fighting against so many, was not looking like a human anymore and was fighting like a ferocious beast. He is killed too by many spears that struck him. He drops to his knees and whispers "Va...le...rie" and dies. Mirza finds dead Artorix and decides to die with him. She thrusts a dagger into her throat, and they die together. Valeria receives the last letter from Spartacus. She reads it, kisses the letter and cries in devastation. Their daughter Postumia is next to her.

Natalia Kosovac

JIRÍ BUBENÍČEK

Međunarodno poznat i uvažen koreograf Jiri Bubeníček uživao je u sjajnoj, dvadeset i pet godina dugoj karijeri jednog od najboljih svjetskih baletana. Muzikalnost, fizička snaga, mekoća pokreta i briljantna tehnika uz instiktivno shvaćanje karaktera pojedinih likova pretvorili su ga u internacionalnu baletnu zvijezdu. Tijekom rada u Hamburg baletu, u Njemačkoj, koreograf John Neumeier je kreirao brojne uloge za njega, među kojima se ističe uloga Nižinskog, u istoimenom baletu. Nakon Hamburga, prelazi u Dresden u *Semper Operu* gdje postaje prvi solist. Tamo je surađivao s

koreografima kao što su Petipa, Fokin, Balanchine, McMillan, Cranko, Kylian, Inger, Forsythe, Dawson, Celis i tamošnji umjetnički direktor Baleta Aaron S. Watkin, sve do 2015. godine. Uz stalni angažman u Dresdnu, nastupao je kao gost širom svijeta, a posebno uspješno je bilo gostovanje u Baletu Pariške Opere gdje je bio partner u baletu *Dama s kamelijama*, te je 2002. godine dobio nagradu *Benois de Danse* za svoju interpretaciju Armanda. Također je dobitnik nagrade *Prix Lausanne*.

Nakon baletne karijere posvetio se koreografiji, pa je tako od 1999. do danas ukupno koreografirao 65 predstava. Koreografirao je djela za balet San Francisca, Kraljevski švedski balet, Rimsko kazalište, Kraljevski balet Novog Zelanda, Tokio gradski balet, Državni bečki balet, Balet u Hamburgu, Balet Semper Opere u Dresdenu, New York City Balet, Marijinski teatar u Sankt Petersburgu, Kazalište Sjeverne Karoline u Charlotti, Balet pariške Opere, Balet HNK u Zagrebu, Balet HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci, SNG Ljubljana, Novi toskanski balet

u Firenci, Pokrajinsko kazalište u Karlsruheu, Balet u Dortmundu, a koreografirao je Novogodišnji koncert u Beču 2016. itd.

Jiri Bubeníček je jedan od najpriznatijih koreografa koji se ističe svojom sposobnošću pričanja priče. Njegove uspješne produkcije uključuju predstave *Anita Berber- Božica noći* (2016.), *Doktor Živago* (2016.), *Piano* (2018.), *Proces* (2019.), *Pepeljuga* (2019.) i *Romeo i Julija* (2022.) Od brojnih priznanja ističe se *Europa Danza nagrada* za njegovu verziju Bizetove *Carmen* (2019.) i *Boris Papandopulo* nagrada za koreografiju baleta *Romeo i Julija* kao za najbolju predstavu u sezoni 2021./2022. Uz to je i sudionik mnogih TV emisija i programa. Uspostavio je i gostujuću trupu *Baleti Bubeníčkera* (*Les Ballets Bubeníček*) koja izvodi njegove koreografije. Za taj umjetnički rad je nagrađen *Srebrnom medaljom grada Praga* 2017. godine, velikim priznanjem njegovog rodnog grada. Balet *Spartak* je, nakon *Metropolisa*, njegova druga koreografska suradnja s Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu.

NADINA BUBENIČEK COJOCARU

Nadina Bubeníček Cojocarú je svestrana umjetnica i kostimografinja koja je proučavala umjetnost cijeli svoj život. Diplomirala je na Sveučilištu umjetnosti u Chisinu, u Moldaviji, s diplomskim radom u koreografiji.

2010. seli u Japan gdje je očarana njihovom kulturom. Tamo je živjela 6 godina, intenzivno učeći japanski jezik, kulturu i tradicionalnu umjetnost stvaranja kimona. Nakon završetka studija radila je u modnoj industriji kao kreativni direktor raznih modnih događanja. Posljednje dvije godine života u Japanu surađivala je s velikom tekstilnom kompanijom gdje je radila s mnogim

poznatim svjetskim modnim kreatorima.

Upoznaje Jiříja Bubeníčka 2016. godine, vraća se u Europu gdje surađuje s njim u brojnim projektima. Kreirala je kostime za mnoge njegove balete poput produkcije pod naslovom *Šešir (Chapeau)* za Nirnberški državni balet (2017.), *Metropolis* za HNK u Zagrebu (2018.); *Proces (Processen)* za Kraljevski švedski balet (2019.); *Pepeljuga* za Novi toskanski balet (2019.), video program *Plesne poeme iz tišine (Dance poems from silence)* u Njemačkoj (2021.), *Romeo i Julija* za HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci (2022.) i mnoge druge. *Kreirati kostime za balet je moj posao iz snova u kojem kombiniram suvremeno i povijesno. Želja mi je da svaki lik bude poseban i da kostimi komuniciraju s publikom. Osnovne karakterne osobine moraju biti vidljive u svakom kostimu. To je kao pričanje paralelne priče koja se odvija ruku pod ruku s koreografijom i dramaturgijom predstave.* Nadine Bubeníček Cojocarú je ovo, nakon baleta *Metropolis*, druga suradnja s Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu.

VALENTIN EGEL

Rođen je 1994. godine u glazbenoj obitelji. Već u djetinjstvu ga je otac podučavao sviranju klavira i violine. Kad dječak pjevao u zboru katredrale u Freibeurgu. Studirao je orkestralno dirigiranje na Visokoj muzičkoj školi *Franz List* u Weimaru kod profesora Nicolasa Pasqueta, Guntera Kahlerta i Ekharta Wycika i u SAD.

Dobitnik je prve nagrade na međunarodnom natjecanju mladih dirigenata *Lovro Matačić* u Zagrebu, 2019. godine, i na Natjecanju dirigenata Radijskog simfonijskog orkestra Leipzig, te je uvršten na popis *Maestri sutrašnjice* dirigenata Njemačke. U svojoj dosadašnjoj

karijeri dirigirao je Radijskim simfonijskim orkestrom iz Leipziga, Filharmonijom BBC-a iz Mancehstera, Državnom filharmonijom iz Nürnberga, Simfonijskim orkestrom iz Karlovih Vara, Berlinskom filharmonijom, Bugarskim komornim orkestrom, Beogradskom filharmonijom, Simfonijskim orkestrom Hrvatske radiotelevizije i mnogim drugim.

Prvi put surađuje s orkestrom Opere Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu.

DARIO GESSATI

Talijanski scenograf i pedagog, Dario Gessati se rodio u Milanu 1976. gdje je i diplomirao scenografiju na Akademiji lijepih umjetnosti Brera.

Od 2003. godine započinje suradnju s brojnim kazalištima, kostimografima i scenografima. 2004. autor je kostima i scenografije za operu *Flaminio* Pergolesija, u režiji Michaela Znanieckija na festivalu Pergolesi-Spontini. Iduće godine kreira kostime za Verdijevu operu *Otelo* u Ankari.

Godine 2008. radi scenografiju za balet *Giselle* Adama u režiji Beppea Menegattija i koreografiju Carle Fracci na ljetnoj pozornici Rimske Opere u Karakalnim termama. Iste godine započinje

suradnju s redateljem i piscem Arturoom Cirillom i radi mnoge scenografije za njegove projekte, među kojima se ističe ona za Shakespeareovog *Otela* za koju dobiva nagradu za najboljeg scenografa u 2010. godini. U svojim radovima teži dočarati svu raskoš pojedinog opernog, dramskog ili baletnog djela, ne bježeći od spektakularnosti.

U narednim godinama je autor mnogih scenografija ne samo za opere nego i za dramske predstave među kojima se ističe scenografsko rješenje za komediju Molierea *Škrtac* za Teatro Stabile u Napulju, i dramu *Tko se boji Virginie Woolf* Albeeja te komad Williama *Mačka na vrućem limenom krovu* za kazalište u Firenci. Od ostalih scenografija značajne su one operne: Bellinijevu *Normu* i Bizetovu *Carmen* u regionalnom kazalištu u Parmi.

Tijekom godina kontinuirano surađuje i s drugim talijanskim kazalištima, a od 2003. radi u Scenografskom laboratoriju Rimske Opere, a od 2015. je docent scenografije na Drajmskoj akademiji *Silvio D'Amico* u Rimu, kao i na Akademiji lijepih umjetnosti Sassari *Mario Sironi*.

Takuya Sumitomo

Izvori

Corbelli, Anthony *Tombs in Ancient Rome, Pollex as Index*; Memoires of the American Academy in Rome 42 (1997); 1-21. [https:// doi.org/ 10.2307/4238745](https://doi.org/10.2307/4238745)

Gladijator, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. ([http:// www.enciklopedija.hr/ Natuknica.aspx?ID=22145](http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22145))

Jeličić, Andreja Između *Sovjeta i Amerikanaca*: dominantne tendencije na međunarodnoj plesnoj sceni 1960.-tih; časopis *Kretanja* br.31 (2019.): 9-13

Lillard, Richard, g. Through Disciplines with Spartacus: *The Uses of a Hero in History and the Media*, American studies 16, no.2 (1975.): 15-28. [http://www.jstor.org/stable/ 40641138](http://www.jstor.org/stable/40641138)

Mit, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.[http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx? ID=41235](http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41235)

Searcy Anne, *The Recomposition of Aram Kchachaturian's Spartacus at the Bolshoi Theater 1958-1968*. The Journal of Musicology 33, no.,3 (2016.): 362-400, [https:// www.jstor.org/ stable/26414240](https://www.jstor.org/stable/26414240)

Bradley, Keith R. *Slavery and Rebellion in the Roman World, 14 B.C. -70 B.C.*, Bloomington, Indianapolis University Press,1989 (Chapter V The Slave War of Spartacus)

Beard, Mary. *SPQR A History of Ancient Rome*, New York, Liveright Publishing Corporation, 2015.

Bakst, James (1977) *Kchachaturian. A History of Russina-Soviet Music*, Greenwood Press

Robinson, Harlow (2013.), *The Caucasian Connection: National Identity in the Ballets of Aram Kchachaturian*; Routledge, USA

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE U ZAGREBU
SEZONA 162. 2022./23.

Intendantica **Iva Hraste Sočo**
Ravnatelj Baleta **Massimiliano Volpini**
Rukovoditelj Tehnike **Denis Rubinić**
Producentica Baleta **Andreja Ružak Barbanov**
Voditeljica ureda Baleta **Suzana Markovčić**

Urednica kazališnih izdanja **Sanja Ivić**
Prijelom teksta **Robert Bratović**
Grafičko oblikovanje plakata / naslovnice **Vladimir Resner**
Fotografije **Saša Novković, Ines Novković**
Lektura **Iva Udiković**
Lektura engleskog prijevoda **Andreja Kovačić**

Nakladnik
Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu,
Trg Republike Hrvatske 15, Zagreb
tel 00 385 1 4888 488
Za nakladnika **Iva Hraste Sočo**
Naklada 1100 primjeraka
Tisak Kerschhoffset

ODJEL SCENSKE TEHNIKE HNK

Voditelj **Božo Majcen**, voditelj smjene pozornice **Marko Viljevac**, **Hrvoje Rade**, **Kristijan Bartolić**, **Davor Butković**; voditelj rekvizita, pokućstva i oružja **Tomislav Majpruz**

ODJEL PROIZVODNJE SCENSKE OPREME HNK

Voditeljica scenske proizvodnje **Irena Bakić**, voditelj pripreme proizvodnje **Andrea Lipej**, voditelj slikarne **Damir Medvešek**; majstor kipar **Ivo Gašparić**; voditelj tapetarije **Antun Barunović**; voditelj stolarije **Saša Bregeš**; voditelj bravarije **Zdravko Romanić**; voditelj transporta i skladišta dekora **Tomislav Seleši**

ODJEL KOSTIMOGRAFSKE OPREME HNK

Voditeljica **Linda Mihaliček**; asistentica kostimografije **Ana Trišler**; voditeljica maskersko-vlasuljarske radionice **Darija Hrgović**; majstorica maske **Ljiljana Zubak**; majstorice vlasuljarke **Vera Mucak**, **Renata Franc**; voditeljica ženske krojačnice **Lidija Marut Starčević**, voditeljica muške krojačnice **Jelica Ozimec**, predradnica ženske garderobe **Iva Horvatt Sabočanec**, predradnica muške garderobe **Snježana Somek**; voditelj postolarne **Ivan Drobňjak**

ODJEL RASVJETE, TONA I VIDEA HNK

Voditelj **Milan Kovačević**, majstori rasvjete **Ivan Čengija**, **Mladen Šolić**; majstori tona **Tomislav Prebeg**, **Davor Ljubešić**, **Stipe Smokrović**; majstori videa **Denis Boić**, **Marko Šimić**

sponzor HNK
u Zagrebu

sponzori

